
KITEKINTÉS

Az alábbi írás Gilbert de Greeve a Nemzetközi Kodály Társaság korábbi elnöke és Tóth Teréz tanár, pedagógiai szakújságíró, oktatáskutató közötti többszörös levélváltás gondolataiból szemezget. Műfaja tehát nem egy zárt struktúrájú, összefüggő esszé, inkább igyekszik a szöveg dialogicitásából eredő nyitottságát előtérbe helyezni és gondolatokat inspirálni. A közreadás nemtitkolt célja, hogy megszólítsa az olvasót, vitára, együtt gondolkodásra, állásfoglalásra és további izgalmas, a Kodály-alapú magyar zenepedagógia hazai és nemzetközi műhelyeinek munkáját érintő kérdések felvetésére ösztönözze a hazai és a nemzetközi Kodály-közösség tagjait, tanárokat, diákokat, zenészeket, kutatókat egyaránt. A beérkező írásokból a Parlandoban válogatást fogunk közreadni a szerzők beleegyezésével.

A levelezést Tóth Teréz idei, Nemzetközi Kodály Szimpóziumon elhangzott online prezentációjára adott kritikai vélemény indította el. A hivatkozott szövegekben való eligazodást lábjegyzetek segítik a szövegek kontextusának és forrásának feltüntetésével.

Parasznóta¹ az 1800-as évek elejéről

Kodály felidéz egy történetet² az 1800-as évek elejéről, ami a költő, író, polihisztor, Virág Benedekkel esett meg: „A’ minapában elalkonyodott vala már a’ Nap, - ablakomnál dohányozgatván egy tiszta torokból hallám énekelni: »Mi haszna Galambom! ha előtted járok.«.” Mindössze egy sort sikerült a nótából elkapnia a hirtelen támadt zajongás miatt, viszont annyira megtetszett Virágnak az ének, hogy levelet írt Kazinczynak,

¹ A magyar nyelvben a paraszt szó használatához negatív, degradáló jelentés kapcsolódik. „Viszont „parasznóta” félreérthető elnevezés volna mindaddig, míg e szóhoz tapadó becsmélő mellékértelem a magyar nyelvterület nagyobb részén megvan” (Kodály: A magyar népzene, Zeneműkiadó 1976., 13.oldal). Az elnevezés megtartásával hálánkat fejezzük ki a máig lelki-szellemi táplálékot nyújtó gazdag, magyar paraszti kultúráért, és szimbolikusan szeretnénk egy lépéssel közelebb kerülni a becsmélő konnotáció felszámolásához. (TT)

² Kodály Zoltán: A magyar népzene, Zeneműkiadó 1976., 11.oldal

hátha ismeri ő vagy valaki a köreiből a folytatást. A történet végét nem tudjuk, de Kodály egy igen lényeges pontra hívja fel a figyelmünket:

„Valóban, mintha ablakán kinézve, egy más idegen világba tekintene madártávlatból. (...) mintha ércfal választaná el tőle”³

A korának elismert tudósa, Virág és az egyszerű, nótázó paraszt között akkora volt a társadalmi értelemben vett távolság, hogy a tudós ahelyett, hogy kilépve a kapuján odament volna az énekeshez, inkább futárral levelet küldött a hétnapi járóföldre élő, de az ő művelt köreihez tartozó Kazinczyhoz.

Nagyon tetszik, ahogyan Kodály felidézi Virág Benedek példáját. Jelzi, hogy Kodály mennyire foglalkozott a történelemmel, értékesnek tartotta a belőle merített a tudást. Ez ma már nem mindenhol van így. Nem azt mondom ezzel, hogy a múltban kell „élni”, de azzal tisztában kell lennünk, hogy „mi volt”, részben azért, hogy tanuljunk belőle, részben, hogy „lássuk a hibákat”, és ne kövessük el őket újra...

A múlt – mit kezdünk vele?

Úgy látom, hogy nálunk, Magyarországon legalábbis, a Kodály-alapú magyar zenepedagógia erősen magán hordozza a hagyományos és a túlnyomóan történelmi értelmezés jegyeit. Meggyőződésem, hogy jóval többet tudunk a magyar zenepedagógia dicsőséges múltjáról, mint jelen, hazai és nemzetközi, helyzetéről. Kérlek, ne érts félre, teljesen egyet értek, hogy időről időre vissza kell térnünk a Kodály koncepcióhoz és filozófiához, és újra kell olvasnunk az eredeti gondolatokat, meg kell értenünk a bennük meglévő időtlen és időszerű tudást. Ugyanakkor, ahelyett, hogy a múltba történő bányászással tölteném az időt, én inkább a Kodály filozófia 21. századi vonatkozásait szeretném feltárni, és elkötelezetten megmutatni szerepét korunk oktatásban.

³ Kodály: A magyar népzene, Zeneműkiadó 1976., 11. oldal

Ez így van, hasonlóan problémásnak látom én is a helyzetet. Nem tudom, ismered-e a KÓTA és a Magyar Kodály Társaság könyvében megjelent írásomat. Több olyan kérdést is érint, amelyeket fölvetesz. Jó a megfigyelés, és tökéletesen értem, mire gondolsz.

Sok évvel ezelőtt olvastam egy rendkívül izgalmas megállapítást: „A hagyomány olyasmi, amit jól meg kell ismernünk ahhoz, hogy ne lépjünk bele újra...” – Vajon ez azt jelenti, hogy a hagyomány értéktelen? Természetesen nem. De a hagyomány sokkal inkább olyas valami, amit meg kell tanulnunk, semmint nosztalgiázni felette, vagy éppen mereven ragaszkodni hozzá és megőrizni...Nagy a veszélye annak, hogy a hagyományból folklór lesz... És ugyan nincs semmi baj önmagában a folklórral, de nem hiszem, hogy Kodálynak ez lett volna a szándéka a hagyománnyal, amikor felvázolta mindenki számára a zenepedagógia jövőjét. Kedves kollégák, az egész voltaképpen rendkívül egyszerű: amikor beragadunk a hagyományba, az az evolúció végét is jelenti. Az evolúció az egyetlen módja annak, ahogyan a jelen és a jövő kihívásaival megbirkózhatunk.

Kodály Zoltán A magyar népzene című, 1925-ös előadásában ezt mondta: „A vidéki Magyarország megőrizte a hagyományok folytonosságát. Most már a mi feladatunk ezt átvenni és tovább művelni...”

Szeretném újra megismételni Kodály szavait: „és tovább művelni”. És ez, mint azt mindnyájan tudjuk evolúciót jelent; méghozzá olyat, ami megtalálja a helyes és egészséges egyensúlyt a szándék *állandósága* - ami a jó zeneoktatás -, és az adott földrajzi és demográfiai körülmények következtében fellépő kulturális, társadalmi és globális kihívásokhoz történő szükséges *alkalmazkodás* között.”

Kodályi jövőkép esszenciája

Arra gondolok, hogy egy módszer, látásmód vagy filozófia helyi és időbeli körülményekhez való alakításának mindig két oldala van: a módszer, a vízió vagy a filozófia „lényege” és annak gyakorlati alkalmazása”. Hadd magyarázzam el egy kicsit

bővebben:

- 1) Kodály víziójának „lényege” (ahogy én látom) az a tény, hogy a jó zenei nevelésnek egy ország saját népi kultúráján kell alapulnia;
- 2) A zeneoktatásban megjelenő tananyagok a népzene értékes darabjaiból kerüljenek ki (ami komoly zenetudományi kutatást igényel);
- 3) A tanároknak egyszerre kell megfelelő módon képzett, jó „zenészeknek” és jó pedagógusoknak lenniük.
- 4) Minél gyakoribb ének-zene órák tartása.

Ha a koncepció fent említett esszenciája a nem valósul meg, akkor nehéz Kodály koncepcióról beszélni ... Ebből a szempontból néha nem vagyok annyira elégedett bizonyos új megközelítésekkel...

Teljes mértékben egyet értek, amit Kodály jövőképeinek esszenciájáról írtál. Mindazonáltal az én kutatásaim azt mutatják, hogy bizonyos elemeinek érvényesülése adott körülmények között akadályokba ütközhet. Az egyik ilyen a *népzenei hagyomány*. Egy soknemzetiségű, multikulturális társadalomban (lásd: Ausztrália) vagy egy nyelvileg és (nép)zeneileg is rendkívül gazdag és sokrétű, különböző hagyományokkal rendelkező országban (lásd: India), vagy ahol az eredeti őslakos zenéhez való egyszerű hozzáférés a törzs vezetőjének engedélyéhez kötött, illetve egész egyszerűen megtiltott, ahol a zenének mély szakrális és spirituális jelentősége van máig (lásd: Ausztrália, Malajzia) – ilyen körülmények között, ezekben a kultúrákban több kérdést is fölvet az adott ország zenepedagógiájának népzenei alapokra helyezése. Például: a számos népzenei hagyomány közül melyik legyen az, amelyik az énekzene-oktatás alapjául szolgáljon? Mi van, ha az adott élő hagyománnyal rendelkező népcsoport nem szeretné a zenéjét a nagyobb közösség, az ország rendelkezésére bocsátani?

Mindazonáltal azt gondolom, pusztán az, hogy a Kodály koncepció egyes lényeges elemeinek befogadása nem jöhet létre bizonyos kulturális, oktatási közegekben, vagy *nem úgy történik meg, ahogy az Magyarországon megvalósult, nem kell, hogy az egész elutasításához vezessen.*

Ausztrál őslakos játszik a didgeridoo hangszeren (soundcloud.com)

Szeretném Dr. Anthony Youngot, a brisbane-i zenepedagógust, Kodály-tanárt, idézni egy korábbi írásomból:

„Ausztrália évszázadokon át megpróbálta az őslakos kultúrát megsemmisíteni. Tasmánia lakosságát szinte kiirtották. Szavazati jogot csak a hatvanas években kaptak az őslakosok. A gyerekeket kivették a családokból, fehéreknél helyezték el őket. Ausztrália, mint nemzet 10 éve kért bocsánatot ezekért a tettekért. A súlyos történelmi múlt terhe mellett a másik probléma, hogy az őslakosok kultúráját el akartuk pusztítani, ahelyett, hogy elismertük volna. Mostanra, hogy próbáljuk elismerni, nem sok maradt belőle. Az őslakosok zenéje erősen kötődik a közösségi eseményekhez. Inzultusnak számítana, ha valaki fogná magát és meghallva egy dalukat, elénekelné. Ehhez engedélyre van szüksége, általában a törzsi vezetőtől. Gyakori, hogy a zene bizonyos privát eseményekhez kötődik, mint például a férfi beavatási szertartása, vagy éppen titkos női szertartások. Mi, férfiak nem énekelhetünk női dalokat. A nők nem játszhatnak a didgeridoo-n, mert az férfi hangszer. Nem igazán ismerjük, nem nagyon vagyunk tudatában az őslakosok kulturális rendszerének. A polinéz szigetektől, Tongából vagy Pápua-Új Guineából, Fülöp-szigetektől származó és nálunk letelepedett népek zenéje számunkra elérhetőbb. Ők nem bánják, ha mások is éneklük a dalaikat.”⁴

⁴Interjú Dr James Cuskelly-vel, Parlando 2018/5 (Tóth Teréz)
www.parlando.hu/2018/2018-5/Toth_Terez.htm

A multikulturális társadalmak és a népzene jelentősége

Valóban érdekes és izgalmas megfigyelés. Ez a szempont még nem került a látókörömbé. Igazad van, ez kihívást jelenthet. Valóban, a kodályi jövőkép bizonyos elemeinek alkalmazása bizonyos kulturális, oktatási közegekben nehézséget okoz. A kodályi zenepedagógiát nem szabad minden esetben változtatás nélkül erőltetni. Gyakran eszembe jut, vajon Kodály mi módon közelített volna a multikulturális osztályterem problémavilágához. Ő ugyanis látta a multikulturális világot, amikor az USA-ba utazott 1966-ban, és tett is néhány figyelemre méltó megjegyzést a népzene kapcsán.

„Mindezt figyelembe véve az ember azon tűnődött, vajon Kodály úgy gondolja-e, hogy a népzene a zene nélkülözhetetlen alkotóeleme, vagy csupán egy olyan helyi sajátosság, ami voltaképpen korlátozza a zeneszerző művészetének jelentőségét. Kodály, aki nem

rohan ex cathedra kijelentésekbe, mielőtt válaszolt volna, egy pillanatig gondolkodott. „Először is – mondta – erre a kérdésre az adott nemzeti kultúra életkorától vagy mondjuk úgy érettségétől függően különböző válaszok adhatók. Például mi Magyarországon, zenei kultúránkban 300 évvel vagyunk lemaradva Németországtól. Németországban a népzene, többé-kevésbé eredeti formájában, uralkodó zenei kifejezési mód volt a tizenötödik és tizenhatodik században. Nemzeti identitást és nemzeti esztétikát biztosított a német zenének.”⁵

A kérdés nem korlátozódott pusztán a zeneoktatás ügyére, de ami itt igazából lényeges az a „nélkülözhetetlen alkotóelem” fogalma. Kodály válasza sok mindenre rávilágít. Nézzük meg a nemzeti kultúra életkora és érettsége fényében a mai multikulturális társadalmakat. A zeneoktatásban pedig vizsgáljuk meg a kiindulásként használt népzenei vagy népzenei, de korántsem a hazafias (sőt nacionalista) értelemben, hanem abban, hogy egymástól eltérő kultúrák zenei anyagaként tekintünk rájuk, amely az adott multikulturális társadalom minden egyedét gazdagíthatja...Nem hiszem, hogy Kodály népzene iránti elköteleződése csak hazafias jellegű volt (ami egy magyar esetében érthető lehetne akár), de legalább annyira *fontosnak tartotta a népzene belső zenei értékét is.*

⁵ Richard Johnston: Zoltán Kodály in North America, 1966. (az idézett részletet fordította: Tóth Teréz)

Két történet Ausztráliából és Malajziából

„Filipe története: Új Dél Wales-ben születtem zenészcsaládba. Édesapám baritontubán játszott egy templomi zenekarban, nagyapám a templomi kórus karnagya volt. Polinéz, pontosabban tongaiak vagyunk. Máig élő hagyomány nálunk, hogy nagyobb ünnepeken összegyűlünk, temetésen, esküvőn, családi ünnepeken és himnuszokat énekelünk két szólamban, külön a férfiak külön a nők. A zene, a szöveg szájról szájra terjed, nem kottából olvassuk. Erősek tehát az alapjaim a harmóniában, az éneklésben, természetes volt a Kodály-rendszerben tanulni később. Az általános iskolában kórusba jártam, középiskolában már a Kodály-módszer szerint tanultam zenei írás-olvasást, szolmizálást. Anthony Young, a tanárom a St Laurence College-ban arra törekedett, hogy a legkülönbözőbb stílusú zenékkal ismertessen meg minket. Másodszorra vagyok itt a Summer School-ban. Azért jövünk vissza többen is, barátok, mert itt egy nagyszerű kultúrának vagyunk a részesei. A tanárok kiválóak, a közösség segítőkész mindenben, ha valamit tudunk, megosztjuk a másikkal, Facebook csoportunk is van. Kodály rendszerében az a jó, hogy nagyon egyszerű. A mai fiatalok figyelme általában elég rövid időre köthető le. A Kodály-módszerben például már 3 percen nagyon sokat meg lehet tanulni. A tudás könnyen és gyorsan megszerezhető.”⁶

„Dr Chong Pek Lin: Malajziában nagyon kevés autentikus népdal került be az iskolai oktatásba, dacára a modern zenepedagógia kívánalmának, miszerint a népdalok képezzék a zenei oktatás alapjait. Azt hangsúlyozták, hogy a szöveg legyen „megfelelő”, a dallam „egyszerű, azaz kisebb hangterjedelmű, a ritmus „egyszerű, lényegre törő”. Összehasonlításként, miközben az Egyesült Államokban a tananyagfejlesztők az ország saját népdalait vették alapul ahhoz, hogy a Kodály-tananyagban jelenlévő magyar népdalokat helyettesítsék, addig itt Malajziában mi gyakran az amerikai dalok suta fordításaihoz folyamodunk, vagy helyettesítjük a szöveget egy új kontextussal. Büszke vagyok hazámra,

⁶ Interjú Dr James Cuskelly-vel, Parlando 2018/5 (Tóth Teréz)
www.parlando.hu/2018/2018-5/Toth_Terez.htm

Borneóra, a világ harmadik legnagyobb szigetére, ami több mint negyven különféle bennszülött nép hazája is egyben. Természetesen adódik a kérdés, vajon vannak-e helyi népdalaink, különböző tonalitású népdalok, amelyek az iskolai oktatásba is bevihetők, és a gyerekeknek is tetszeni fognak? A kenyahok gazdag énekes tradícióval rendelkező népcsoport, többnyire világi szövegű dalaikat nem ritkán kétszólamban éneklik. Több hangszeren is játszanak, ilyen például a sape (csónak-alakú lant) és a pentaton dallamra hangolt jatung utang (fa xilofon). A kenyah falvak nagy távolságra vannak tőlünk, éppen ezért énekeik szinte teljesen ismeretlenek számunkra. Amikor 1996-ban elkezdtem a terepmunkát, dokumentált anyag alig volt fellelhető.”⁷

Kenyah énekesek Borneo szigetén, Long Semiyang faluban, 2004

Integritás

Szeretnék egy újabb gondolatodra reflektálni: az integritás kérdésére, ami a tanárok esetében szerintem is nagyon fontos. Az igazán kiváló tanárok amikor egy új pedagógiai koncepciót, módszert vinnének be az osztályterembe, nem mechanikusan másolnak, utánoznak, hanem a tapasztalataikat és a friss szakmai tudásukat is felhasználva (ez utóbbiakat

⁷ Dr Chong Pek Lin: Kodály-ihlette kutatás Malajziában: kenyah énekek a zenepedagógiában [Dr Chong Pek Lin-Toth Terez.pdf \(parlando.hu\)](#)

tekintem tanári integritásnak), adaptálnak, gyakorlatba ültetik a tudást, sőt megváltoztatják, megújítják és akár módosítják is az eredeti módszert vagy koncepciót. Értem, és megértem a fenntartásaidat, amikor megállapítod, hogy bizonyos, általad látott osztálytermi órák nagyon messze vannak az eredeti kodályi értékektől és koncepciótól. Ugyanakkor az én kutatásaim szerint bizonyos innovációk valódi értékeket teremtenek, sőt, be kellene csatornázni ezeket, hogy gazdagítsák, és táplálják az eredeti módszert és a tudást. És ez, az én tudásom és meglátásaim szerint a Kodály filozófiára is érvényes.

Magyar zenepedagógia – elavult?

A Dinamikus énekzene-tanulási modell⁸ tanító és kutató csoportnak át kellett törnie a Magyarországon jelenleg inkább jellemző az osztályteremben megvalósuló, intellektuálisabb ének-zene oktatás ércfalát, hogy örömet hozzanak az osztályterembe a szabad mozgás, a tánc, a kreatív népdal-éneklés lehetőségének biztosításával. A gyerekek a maguk taláta módon vesznek részt a zene befogadásában, felszínre hozva és ténylegesen alakítva kreatív énjüket miközben az órát karmesterként irányító tanár segítségével mindezt az *élményt* összekapcsolják az ének-zene tanterv által előírt *követelményekkel*. Az óra végén tehát a tanár megtanítja a zenei ismereteket, készségeket. A Kodály-tanítvány Kokas Klára módszere ily módon épül be a Kodály-alapú magyar zenepedagógia gyakorlatába.

⁸ Dinamikus énekzene-tanulási modell: az LFZE Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet és az MTA közös tantárgypedagógiai fejlesztési programja során megvalósuló alsó tagozatos énekzene-tanulási modell elnevezése. A Kodály-alapú zenepedagógia és a Kokas Klára nevéhez fűződő zenepedagógiai modell integrálásával született fejlesztés elnevezése. [2modell tanari kezikonv 21 0222.pdf \(kodaly.hu\)](#)

Valóban igaz, amit írsz, de engem mindig elkedvetlenít, amikor a fent leírt kreatív, élményszerű elemeket egyesek arra használják fel, hogy a kodályi jövőkép elavulása mellett érveljenek.

Semmi nincs távolabb az igazságtól, mit ez! Kodály talán nem ezt mondta?

„Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötrelem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életére beleoltsa a nemesebb zene szomját. Ne a fogalmi, racionális oldaláról kell megközelíteni. Nem algebrai jelek rendszerét, titkos írását egy, a gyermekekre közömbös nyelvnek kell benne láttatni. A közvetlen megérzése útját kell egyengetni.”⁹

⁹ Kodály Zoltán: Gyermekkarok, 1929.